

DOINA IȘFĂNONI**PAULA POPOIU**

***COSTUMUL ROMÂNESC DE PATRIMONIU
DIN COLECȚIILE MUZEULUI NAȚIONAL
AL SATULUI "Dimitrie Gusti"***

*

***PATRIMONY ROMANIAN COSTUME
FROM THE COLLECTIONS OF "Dimitrie Gusti"
NATIONAL VILLAGE MUSEUM***

București, decembrie 2007

CONȚINUT / CONTENTS

Costumul popular românesc The Romanian folk costumes	6
---	---

<i>Moldova/Moldavia</i>	22
Câmpulung Moldovenesc	24
Rădăuți	26
Neamț	30
Bacău	32
Vaslui	34
Vrancea	36

Dobrogea și Bărăgan/Dobroudja and Bărăgan 40

Tulcea	42
Constanța	43
Bărăgan	44

Muntenia/Wallachia .....

Ilfov	48
Vlașca	50
Teleorman	54
Râmnicu Sărat	56
Argeș	58
Prahova	60
Muscel	62

Oltenia .....

Romanați	68
Olt	72
Vâlcea	74
Dolj	76
Gorj	78
Mehedinți	82

Banat	86
Valea Bistrei	88
Biniş	90
Lugoj	91
Timiş	92
Cărbunari	94

Transilvania/Transylvania	96
Câmpia Aradului	98
Beiuş	100
Oaş	102
Maramureş.....	104
Lăpuş	106
Năsăud	108
Huedin	110
Sălaj	112
Valea Arieşului	114
Bucium	118
Pădureni	120
Haţeg	124
Orăştie	126
Mărginimea Sibiului	128
Drăguş	130
Bran	132
Secaş	134
Târnave	136

Glosar/Glossary	138
Harta României/The map of Romania	140
Bibliografie selectivă	142

COSTUMUL POPULAR ROMÂNESC

*Mărturii și martori despre geneza
costumului românesc*

Adevărată “carte de identitate” pentru locuitorii diferitelor zone geografice ale României, costumul popular tradițional s-a constituit în urma unui îndelungat proces de creație. Nenumărate vestigii arheologice, documente istorice, lingvistice și etnografice atestă continuitatea, de-a lungul veacurilor, a formelor de cultură și civilizație ale românilor și strămoșilor acestora în spațiul carpato-danubiano-pontic. Cele mai vechi mărturii despre costum datează din perioada neolitică și epoca bronzului. Desenele geometrice de pe corpul unor idoli de lut - *Venus de la Craiova* și figurinele descoperite în necropola de la Cârna, Oltenia - au fost interpretate de renumiți specialiști, precum Al.Tzigara-Samurcaș și Vladimir Dumitrescu, ca fiind posibile ornamente de pe veșmintele acelor vremuri. Același lucru se poate spune și despre figurinele descoperite mai recent, care aparțin culturii Gârla Mare (1600-1150 î Chr), jud. Mehedinți, Oltenia.

Alte mărturii iconografice referitoare la portul strămoșilor daci ne parvin din perioada antichității romane, prin intermediul a două monumente cele-

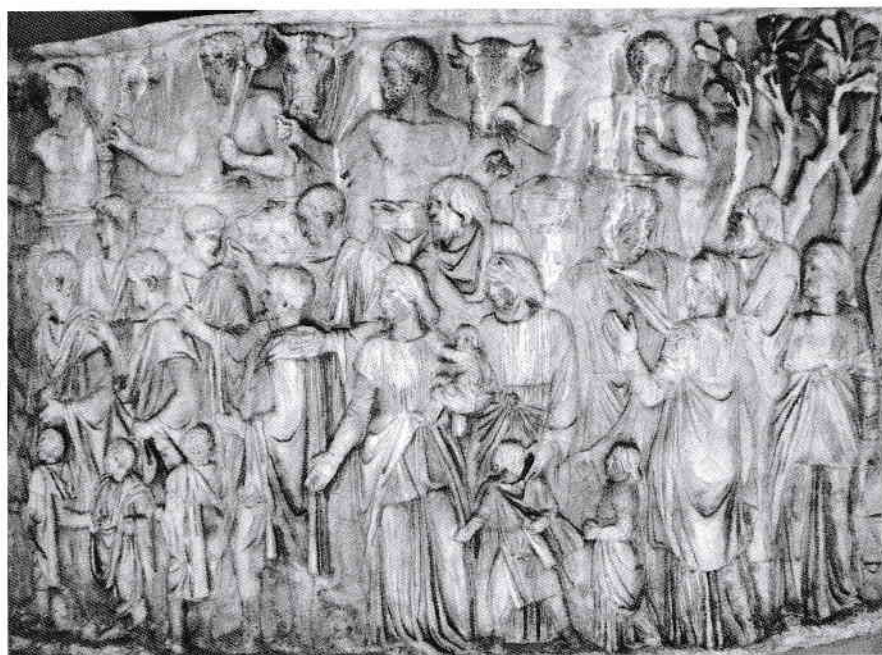
ROMANIAN FOLK COSTUMES

*The genesis of the Romanian folk costume -
testimonies and witnesses*

The traditional folk costume, a genuine “identity card” for the inhabitants of Romania’s different geographical areas, came into being in the wake of a long creative process. Numberless archeological vestiges, historical, linguistic and archeological documents go to show that the Romanians’ and their ancestors’ culture and civilization have stood the test of centuries in the Carpathian-Danubian-Pontic space. The earliest evidence of the costume goes back to the Neolithic and Bronze Ages. The geometrical drawings on the body of some clay idols - *Venus of Craiova* and the statuettes unearthed at the necropolis of Cârna, Oltenia - were interpreted by reputed scientists such as Al.Tzigara-Samurcaș and Vladimir Dumitrescu, as being possible ornaments on the clothes of those times. The same can be said about the recently discovered figurines which belong to the Gârla Mare culture (1600-1150 BC), Mehedinți county, Oltenia.

Other iconographic testimonies about the costume of the Dacian ancestors come from the Roman antiquity

via two famous monuments: *Tropaeum Trajani* (108-109 AD) from Adamclisi, Dobrudja, Romania, and Trajan’s Column (113 AD) from Rome, Italy. As

bre: *Tropaeum Trajani* (108-109 d.Ch) din comuna Adamclisi, Dobrogea, România și *Columna lui Traian* (113 d.Ch.) de la Roma, Italia. Fiecare dintre acestea, după cum sublinia arheologul român Alexandru Odobescu, conservă imaginea săpată în piatră a unor costume bărbătești și femeiești care prezintă frapante similitudini cu portul contemporan al țăranilor de la munte. *Cămășile* dacilor, lungi până la genunchi, purtate peste pantalonii strânși pe picior, cu mici pliuri orizontale (*ițari*), *curea* (belt), hainele groase din pănură, fără mâneci (*suman*), *gluga* pliată cu capișonul peste șold, *opincile* legate în curele și *căciula țuguiață* sunt piese de vestimentație care și-au păstrat aproape neschimbată structura morfologică (croiul), până la mijlocul secolului al XX-lea, în diverse zone montane ale țării. Costumul purtat de femeile dace, reprezentat pe metopele LIII și LIV ale monumentului de la Adamclisi, este specific ținutei de vară. Cămașa are încrețite pe lângă gât, pe un fir de ață, toate bucățile de pânză ce formează fața, spatele și mânecile acesteia, croiul fiind specific atât dacilor, cât și ilirilor. De la talie în jos, corpul femeii este acoperit cu o țesătură care-l înfășoară strâns: *fota*. Cele două piese de costum - *cămașa* și *fota* - se regăsesc până în zilele noastre în portul popular moldovenesc și muntenesc, iar procedeul de asamblare a foilor de pânză ce formează cămașa (*brezărăul*) este identic cu cel folosit, până la sfârșitul secolului al XIX-lea, în Moldova de Nord.

Romanian archeologist Alexandru Odobescu pointed out, these monuments preserve stone-carved images of some male and female outfits showing striking similarities with the present-day clothes worn by the mountain peasants. The Dacians's knee-length, sideways-slit *shirts*, worn over a pair of tight trousers, with small horizontal folds (called *ițari*), the *curea* (belt), the thick sleeveless coats made of frieze (called *suman*), the *gluga* (folded hood with the end hanging over the thigh), the leather-strapped *opincas* and the *căciulă țuguiață* (tapered cap) are clothing pieces which preserved their morphological design (the cut) unchanged until mid-20th century in various mountain areas of the country. The costume worn by the Dacian women, shown on metopes LIII and LIV of the Adamclisi monument, is typical of their summer wear. The shirt has all the pieces of cloth forming the front, the back, and the sleeves gathered around the neck on a thread, the cut being specific for both the Dacians and the Illyrians. From the waist downwards, the women's body is covered with the *fota* (skirt), a fabric that wraps it tightly. The two pieces of the costume - *cămașa* and *fota* (blouse and skirt) - are to be found in today's folk costumes from Moldavia and Wallachia, and the special assembly of the pieces of cloth making up the blouse (called *brezărău*) survived in Northern Moldavia until the end of the 19th century.

One more testimony to the origin and antiquity of women costumes is the *Tombstone Stela of Zagreb*,

Noi dovezi despre originea și vechimea costumului femeiesc, aduce *Stela funerară de la Zagreb*, Croația. Pe această piatră tombală este reprezentată o femeie iliră, purtând un costum complet. Ca structură, cămașa și fota sunt similare celor dacice. Ceea ce diferențiază totuși costumul dac de cel ilir este prezența unui mic guler și a mânecilor lungi și largi la cămașă, iar la fotă, prinderea colțului de jos al acesteia în centură (*bete*), pentru a permite lejeritatea în mișcare.

Alături de aceste îndepărtate atestări ale portului dacilor, ilirilor și geților, începând din secolul al XIV-lea, o valoroasă sursă de informație o reprezintă imaginile unor costume purtate de domnitori, boieri și țărani, așa cum apar ele în diverse documente și cronici pictate, jurnale ale călătorilor străini, în tablourile votive din bisericile aulice, de târg și de țară, în albume, gravuri și desene, iar mai târziu, în veacul al XX-lea, și în fotografii.

Analizând asemenea categorii de martori - scriși și vizuali -, constatăm că portul românilor a păstrat de-a lungul veacurilor structura fundamentală a costumului dacic, care se regăsește în majoritatea zonelor etnografice ale României, în diverse variante locale. Materialele, croiul și decorul principalelor piese de îmbrăcăminte amintesc modelele arhaice, exprimând totodată concepții care s-au impus prin ingeniozitatea adaptării pieselor, atât la condițiile de mediu, cât și la cele de reprezentare socială și ceremonială. Cele mai vechi imagini ale costumului popular românesc apar în două miniaturi incluse în binecunoscuta *Chronicon pictum* (1358), care ilustrează o secvență din bătălia de la Posada. Regele Ungariei, Carol Robert de Anjou este urmărit de arcași-țărani români, îmbrăcați în cămăși albe, strânse pe talie cu curele, cu pantaloni strâmți și încălțați cu opinci. Pe deasupra acestui costum, ei poartă o haină mițoasă din lână, asemenea păstorilor actuali din sud-vestul Transilvaniei.

Începând cu secolul al XVI-lea și până spre sfârșitul secolului al XIX-lea, în Transilvania și Crișana, Banat, Moldova, Muntenia, Oltenia și Dobrogea, sosesc nenumărați cărturari, clerici și artiști din Europa Centrală și Occidentală, dar și din lumea Orientului. Aceștia, impresionați de frumusețea, pitorescul și originalitatea veșmintelor

Croatia. The gravestone shows an Illyrian woman wearing a complete outfit. The blouse and the skirt are similar in design to the Dacian ones. What differentiates the Dacian costume from the Illyrian is the blouse with its small collar and long, loose sleeves, and the skirt, with its lower edge fastened to the belt (called *bete*), to allow freedom of movement.

Apart from these ancient instances attesting to the existence of the costumes worn by the Dacians, the Illyrians and the Getae, the 14th century brings more invaluable sources of information about the clothes worn by princes or rulers, by boyars and peasants. These are documents of all kinds, illuminated chronicles, foreign travellers' diaries, votive paintings in Aulian borough and village churches, albums, engravings and drawings, as well as photographs, later, in the 20th century.

A survey of these categories of evidence - both written and visual - shows that the Romanians' costume has preserved the basic pattern of the Dacians' outfit. This is visible in most ethnographical areas of Romania, although in a variety of local variants. The fabric, the cut and the decorations of the most important clothing pieces remind us of the ancient models, concurrently expressing conceptions that imposed themselves through the ingenuity of adapting the respective pieces, both to environmental conditions and to those of social and ceremonial representation. The oldest pictures of the Romanian folk costume are two illuminations in the well-known *Chronicon pictum* (1358), which illustrates a sequence from the Battle of Posada. The Romanian peasant-archers chasing Carol Robert of Anjou, the King of Hungary, are shown dressed in white shirts, with a belt around the waist, and wearing tight trousers and opincas. Their overwear was a fuzzy coat, similar to that worn by present-day shepherds from southwestern Transylvania.

Numerous scholars, clergymen and artists from Central and Western Europe, as well as from the Orient, came to Transylvania, Crișana, Banat, Moldavia, Walachia, Oltenia and Dobruja starting with the 16th century until the end of the 19th century. Impressed by the beauty, the peculiar charm and originality of the Romanians' clothes, the travellers depicted them either in laudatory descriptions, or in

cu care se îmbrăcau românii, le-au prezentat fie în descrieri pline de admirație, fie în desene, acuarele sau gravuri, care surprind fidel și sugestiv particularitățile stilistice ce definesc costumele diferitelor categorii sociale din aceste provincii istorice. Interesante mărturii referitoare la specificul local al portului moldovenesc de iarnă, cu *sarice* și *cojoace*, sunt furnizate de episcopul Antonius Verancius și François de Pavie, călători prin Moldova anilor 1585. Aprecieri despre costumele moldovenesc face și arhiepiscopul catolic Bandini, care a vizitat Moldova în timpul domniei lui Vasile Lupu.

În secolul al XVII-lea, sirianul Paul de Alep, care îl însoțea pe patriarhul Macarie de Antiohia într-o călătorie pe meleaguri românești, a sesizat că femeile din Țara Românească și Moldova purtau părul împletit și răsucit ca un colac, peste care puneau un conci alb, iar cele mai bogate un conci trandafiriu, peste care așezau o maramă.

O altă lucrare importantă pentru bogăția informațiilor referitoare la costumele românești, la pieptănăturile și modul de a se împodobi al românelor, cu salbe din bani de aur sau argint, aparține lui Antonio Maria del Chiaro Fiorentino, secretarul lui Constantin Brâncoveanu și apoi al lui Șerban Cantacuzino și Nicolae Mavrocordat; volumul este intitulat "*Revoluțiile Valahiei*" și a apărut la Veneția, în anul 1718.

Alături de mărturiile scrise ale călătorilor străini prin Țările Române, în secolele al XVII-lea și al XVIII-lea se manifestă o atracție specială a pictorilor,

desene, acuarele sau gravuri care surprind fidel și sugestiv particularitățile stilistice ce definesc costumele diferitelor categorii sociale din aceste provincii istorice. Interesante mărturii referitoare la specificul local al portului moldovenesc de iarnă, cu *sarice* și *cojoace*, sunt furnizate de episcopul Antonius Verancius și François de Pavie, călători prin Moldova anilor 1585, supply interesting evidence about the specific local character of the Moldavian winterwear, with *sarice* and *cojoace* (fluffy woollen peasant mantles and sheepskin coats). Catholic archbishop Bandini, who visited Moldavia during Vasile Lupu's reign, made some appreciations about Moldavian costumes.

In the 17th century, the Syrian Paul of Aleppo, who accompanied Patriarch Macarie of Antioch on a trip through Romanian territories, noticed that women in Wallachia and Moldavia wore their hair plaited and ring-shaped, covered with a white loop, except the rich women, who wore a pink loop over which they placed a thin raw silk headkerchief.

Antonio Maria del Chiaro Fiorentino, first the secretary of Constantin Brâncoveanu, and then, of Șerban Cantacuzino and Nicolae Mavrocordat, wrote an important work for the richness of its information about Romanian folk costumes, about hair-do, and also about the way Romanian women adorned themselves with gold and silver coin necklaces. The volume is entitled "*Walachian Revolutions*" and was published in Venice in 1718.

Apart from the written testimonies of foreign travellers passing through the Romanian Principalities in the 17th and 18th centuries, European painters,

drawers and engravers showed a special attraction for Romanian folk costumes. They captured the Romanian costumes and those of the co-inhabiting ethnic groups in the most varied circumstances; they studied them closely, and then pictured them with minute touches. Frequently, the authors not only signed their works, but also entitled them "*costume from...*" noting its source. Genuine "*treasures of visual*

CÂMPULUNG MOLDOVENESC

Costume, sfârșitul sec. XIX/Costumes, late 19th c.

La marile sărbători de peste an tinerele familii mai poartă, câțiva ani după căsătorie, costumul îmbrăcat în ziua nunții.

Spectaculozitatea și bogăția decorului, calitatea materialelor și prezența unor piese de valoare conferă individualitate acestei ținute. **Bundița** brodată cu mărgele și bordată cu blăniță de jder, **năframa cu ciucuri** din cașmir și **mărgelele venețiene**, purtate de femei, erau daruri de nuntă, ce constituiau mărci ale prestigiului social.

În portul bărbaților se remarcă **chinga aleasă** (brâu lat cu motive decorative pe toată suprafața) și **îțarii** “năvădiți cu ochiuri” (decor geometric rezultat din țesătură).

For a few years after the wedding, the young couples wear their wedding attire during important feasts and holidays.

The ornate, spectacular decoration, the high-quality cloth, and a few items of great value make this outfit one of a kind. Wedding gifts for women, such as **bundița**, the pearl-embroidered sheepskin vest with marten fur borders, **năframa cu ciucuri**, the tasselled cashmere kerchief, and the **Venetian beads**, are hallmarks of social prestige.

Standing out in men's attire is **chinga aleasă** (a broad girdle with decorative motifs across its width) and **îțari** (trousers) “năvădiți cu ochiuri” (a geometrical design in the fabric, displayed all over its surface).

RĂDĂUȚI

Costum, sfârșitul sec. XIX/Costume, late 19th c.

Costumul popular femeiesc din zona Rădăuți se individualizează prin *cojocul cu poale* - piesă amplă, din blană de oaie, croită cu mai mulți clini de la talie în jos și bogat decorată - și *mâniștergura/pânzătura* - piesă din bumbac, țesută în tehnica “năvăditului” (cu decor geometric pe întreaga suprafață) și apoi brodată la ambele capete cu mărgelile policrome. Piesele sunt purtate de femeile măritate în zile de sărbătoare.

În ceea ce privește decorul acestora, se remarcă prezența următoarelor motive: “pomul vieții” - pe *mâniștergură* și “biserica” - în compoziția *altiței* și a *râului* de pe mânecă.

The women’s folk costume of the Rădăuți area stands out through *cojocul cu poale* (the skirted sheepskin coat) - a large, richly-ornated sheepskin garment, tailored with several gussets waist down - and *mâniștergura/pânzătura* (large sleeve) - a cotton garment, woven in the “năvădit” (warped) technique (with geometrical designs all over its surface) and then embroidered at both ends with polychrome beads. These garments are worn by married women on holidays.

As for the decoration, one can notice the following motifs: “the tree of life” on the *mâniștergură* and “the church” in the composition of the embroideries called *altiță* and *râu* on the sleeves of a peasant blouse.